

Els nostres parlars

Portada del llibre.

Un diccionari com l'anunciat fa sentir enveja. Una enveja sana, però. Tant de bo tinguéssim a Ponent un grup de mestres que es dedicués a recollir el vocabulari nostrat.

Un bon amic m'ha regalat *Aïna*, *vocabulari temàtic del dialecte pallarès*. Va ser un obsequi que, potser per un defecte professional, em va fer content i em vaig empassar amb fruïció i rapidesa. L'*Aïna* és un diccionari que aplega mots pallaresos. Es tracta d'un recull fet per un grup d'educadores del Pallars que van participar en un curs del Pla de Formació de Zona del Departament d'Educació. El volum està bellament editat i presenta els mots agrupats en vuit apartats: topografia, el temps, vegetació, fauna, la hisenda, la persona i altres. Tot i que ja existien algunes publicacions que recollien la variant pallaresa (com *El parlar del Pallars* de Pep Coll) crec que ha estat un encert la publicació d'*Aïna*, perquè aquesta és una manera de preservar uns mots que cada dia es van perdent més i més.

Tots sabem que la llengua catalana té una variació geogràfica. No parlem igual els de Lleida, com els de Vic, Barcelona, Mallorca o Alcoi. La fonètica és diferent. Els mots que emprem, a voltes, també. Per això els mestres parlem de dialectes i subdialectes del català dins la supradivisió de català oriental i occidental establerta per Milà i Fontanals. I també tots coneixem que les variants de la llengua no són pas una particularitat de la nostra, sinó que les veiem en totes

les que tenen un mínim d'extensió geogràfica com ara el castellà, l'anglès, el francès...

Per una part, doncs, tenim una varietat lingüística important que arrenca dels mateixos orígens de la llengua i la dispersió geogràfica; per l'altra, trobem el despoblament d'una part del territori, l'ensenyament de la llengua a partir del català estàndard i, sobretot, la universalització dels mitjans de comunicació que operen en sentit uniformador i, en conseqüència, contrari a la conservació de la diversitat. Cosa que ens porta a afirmar que la nostra variació lingüística cada dia esdevé menys variada.

Dit això és bo descobrir mots pallaresos com *arrullader* (que és un terreny amb un fort desnivell, perquè s'hi pot baixar *rullant*), *xeral* (foc molt gros que ve de *xera*), *corbear* (verb que indica fer feines pesades i que prové de *corbar* l'esquena), *aïna* (que es diu de qualsevol utensili de cuina que serveixi per contenir líquids), *mosso* (que era un braç de ferro giratori que aguantava el plat prop de la llar de foc), etc.

Al diccionari hi apareixen moltes entrades de termes que els de l'Urgell també compartim amb els de muntanya: *atrotinat*, *carreró*, *rue-lla*, *trepadella*, *voliana*, *popa*, *popar*, *tripons*, *anganilles*, *catxar*, *catxassa*, *esquerar*, *comuna*, *trebol*, *esmolls* (au-

molls), *gall* (o *galló* d'una taronja), *mandongo*, *mosta* (*aumosta*), *trumfa*, *llangonissa*, *esbellegar*, *mangala*, *mocador de fardo*, *mundo*, *astrolicar*, *empiocat*, *escarrabillat*, *esmolet*, *fleuma*, *furro*, *gata maula*, *maixant*, *mastegatxes*, *matalot*, *matxutxo*, *motxo*, *torracollons*, *trapalandana*, *patollar*,...

També hom hi pot descobrir la meravella i la inventiva de la llengua en haver format noms compostos de tipus de bolets com *mataparent*, *fari-nera borda*, *bolet de tinta*, *bolet de greix*, *orella de Judes*, *ou del diable*, *pet de llop*, *pota de perdiu*, *peu de rata*...; o d'herbes que campen per marges, horts i prats: *herba berruguera*, *herba cervesera*, *herba de l'empatx*, *herba de la freixura*, *herba de la gota*, *herba de les set sagnies*, *herba de Sant Jordi*, *herba del fetge*, *herba dels fics*, *herba queixalera*, *herba presseguera*...

Un diccionari com l'anunciat fa sentir enveja. Una enveja sana, però. Tant de bo tinguéssim a Ponent un grup de mestres que es dedicués a recollir el vocabulari nostrat. Llavors recordaríem i potser recuperaríem paraules com *sargantilla*, *asmuriac*, *toda*, *padar*, *suplimar*, *flèndit*, *ambarcar* (una pilota, per exemple), *tomar*, *radere*, *enjaumar*, *ataubat*, *canella*, *graus* (escalles), *pantano* (objecte que fa nosa), *ampantanegar*, *lego*, *fato*, *afedelisto*... ■

Oficis: caçador (diverses modalitats)

Un cop acabada la guerra civil espanyola, en moltes zones del país augmentà de manera insòlita la població de conills boscosos. Va ser un creixement tan gran que ningú no en sabia la causa. És cert que mentre durà el conflicte no es podien caçar gaire. Però també sembla que no n'hi havia per a tant, perquè te'ls trobaves per tot arreu. Així, no era gaire difícil caçar-ne. I encara que no hi hagués escopetes de caça, la gent feia servir altres mitjans per atrapar-los. Uns mitjans als quals em refereixo més avall.

La lluel·la i la llacera completaven la llista dels objectes (per cert força cruels) dels quals se servia la gent per aconseguir caçar les innocents bestioles.

L'abundància dels esmentats rosegadors, però, s'estancà al cap d'uns anys quan aparegué el virus de la mixomatosi i reduí l'espècie fins a límits alarmants; tant, que el fet de veure'n un exemplar era considerat tot un esdeveniment. Al meu poble i zones dels voltants encara avui no s'ha tornat a establir l'equilibri d'aquestes bestioles, a diferència d'altres indrets on, malgrat que durant l'època de la tardor, els castigui de valent, en entrar la primavera, la quantitat de les cries fa créixer enormement la població, la qual no deixa de ser un problema per

a la pagesia, ja que arrasen els sembrats o roseguen els troncs d'arbres fruiters recent plantats.

Bé, com deia, després de dos anys, el malson de les bombes ja s'havia acabat, però al seu darrera hi restava un rastre de patiments que s'allargarien força temps, i una "plaga" de conills que si et descuidaves t'entraven dins de casa. Hi havia poques escopetes per poder-los caçar, però amb una mica d'enginy i força paciència, la gent aconseguia posar-ne molts a la cassola. La mancança de l'escopeta se suplia amb la traça i les trampes que de sempre han existit i els humans n'hem fet ús quan la necessitat ho ha exigit.

La trampa més primitiva de totes era el llaç. Estri senzill que consistia en un simple filferro posat en forma de llaç escorredor als carrerons que els conills es feien en passar entre l'herba i arbustos de les ribes i sotabosc, el qual es col·locava a l'alçada del cap del conill perquè en passar-hi se'l posés de collaret, i així li aniria estrenyent el coll fins a ofegar-lo a mesura que estirava, ja que l'altre extrem restava ben fermat en algun tronc.

Una altra trampa, potser la

més coneguda de tothom, era el parany. Estri de ferro que es posava on solien anar els conills camuflat amb un lleuger gruix de terra per sobre, a l'estil de les actuals mines de guerra, però amb la diferència que aquest no explotava, sinó que amb el pes que exercien les seves potes per sobre, es disparava una molla que feia que es tanquessin dues petites semicircunferències dentades tot atrapant les potes enmig d'elles.

La lluel·la i la llacera completaven la llista dels objectes (per cert força cruels) dels quals se servia la gent per aconseguir caçar les innocents bestioles. Tant l'una com l'altra, aquestes dues trampes servien per caçar aus i ocells. La lluel·la era una llosa plana que es plantava al terra amb una certa inclinació, i l'aguantaven equilibrada tres o quatre bastons petits que, en tocar-ne un de sol, queia sobre l'au que anava a menjar-se l'esquer que hi havia sota mateix d'ella.

I la llacera era una mena de llaç escorredor fet amb pèls llargs de la cua dels animals, la qual s'usava quasi exclusivament per agafar les perdius a la primavera a l'època de fer el niu. ■

Agramunt i els Amics de l'Arquitectura Popular

Josep Mora

AAP

Si per una banda hi ha una major consciència cap a la preservació del paisatge i dels elements que el defineixen, per una altra no s'entén com les construccions que caracteritzen el nostre territori encara van caient any rere any, a falta d'un mínim manteniment.

L'associació AAP compleix set anys. Va començar amb l'any 2000 i va funcionant amb més o menys dinamisme. Realment, menys del que voldríem.

Tenim al voltant de 125 socis, dels qual només una desena es declaren pagesos, fet que ens sorprèn, tot i que els pagesos diu que s'acaben. Tampoc no tenim gaires entitats públiques que ens donin suport. Potser no en sabem prou, però la realitat és que només amb voluntarisme no s'aconsegueix tot.

Ara bé, gràcies al voluntarisme d'una bona colla d'agramuntins hem pogut fer més. I cal esmentar-los:

Montse Guerrero que ens va fer el primer cartell del curset i els muntatges de les exposicions, a part de col·laborar professionalment a les publicacions.

Ramon Roqué, com a paleta i artista, bon coneixedor de les tècniques tradicionals constructives.

Serafina Balasch, infatigable col·laboradora en tot el que se li demana. Va participar en el disseny i execució de la carpeta Art i Arquitectura Popular, on també hi participà junt amb Josep Guinovart, Joan Hernández Pijuan i Gemma Rufach.

Ramon Guixé, que ens ajuda i ens ensenya fent de mestre en les pràctiques de pedra.

Josep Guinovart, artista que exporta el nom d'Agramunt, que ha mostrat interès per la nostra tasca i ha col·laborat amb un excel·lent gravat i text en la citada carpeta.

La Biblioteca d'Agramunt, amb la Carme Muntó i la Bepeeta Coma, ens fan feina de recull de premsa, i per això també les hem volgut valorar. I hem deixat pel final a l'actual president de l'associació, Vicent Loscos, un pioner en la difusió i defensa de l'arquitectura popular, passejant pels camps que coneix molt bé, amb la seva càmera fotogràfica, i amb ensurts de tant en tant quan s'ha trobat que les construccions que caracteritzaven un indret, ja no existeixen o estan irremediablement perdudes. El Vicent és el responsable de la pàgina web www.arquitecturapopular.com.

Ara bé, si per una banda hi ha una major consciència cap a la preservació del paisatge i dels elements que el defineixen,

per una altra no s'entén com les construccions que caracteritzen el nostre territori, com els marges i cabanes –els pous de gel sembla que s'han salvat–, encara van caient any rere any, a falta d'un mínim manteniment.

També ens dol com efectivament ens fan més cas fora de la nostra zona, la més propera, tot i que tenim socis d'arreu de Catalunya. Poblacions com Mont-roig del Camp, que ha declarat BCIL les 107 cabanes del municipi, Vilafranca del Penedès, Rellinars, Castellolí o Torroella de Montgrí, que s'han posicionat per la defensa d'aquestes construccions del camp. A les Garrigues, on han promogut la confecció d'inventaris de les construccions de pedra seca, com també en algunes poblacions de la Segarra que van pel mateix camí. I encara, al Montsià, on se n'ha fet un a nivell comarcal.

Fins ara els voluntaris, com els agramuntins que hem citat, i als quals estem molt agraïts, han estat les bases de les activitats que hem fet. Creiem que ara és el moment en què les administracions han de demostrar el seu interès, o no. No es pot anar a mitges tintes. No ens serveixen les bones paraules mentrestant l'abandonament i la desídia fan la seva feina. Cal replantejar el nostre futur i ens fa falta saber amb qui podem comptar. Amb els agramuntins ja sabem que sí. ■

L'independentisme

Vicent Loscos

Els imperis o blocs s'han anat desfent, i les nacions històriques han aflorat com a bolets dins d'un universalisme més lliure. L'Espanya actual és exactament el que queda de l'imperi castellà. I aquí tenim nacions històriques que han ensumat el seu moment. Ho aconseguiran?

Últimament es parla cada cop més i sense embuts d'independència. El tema és al carrer, de forma que els qui subscriuen postures antagòniques han d'afinar arguments. Els unionistes –ho hem de dir així?– ja no ens poden ventar allò que és un disbarat pensar que un país tan petit pugui ser independent, que econòmicament no seria viable, etc., etc. Hi ha països més irrelevantes que han accedit últimament a la independència; i doncs, l'argument ja no serveix. Queda el nom d'Espanya, i la seva realitat, com a primera i última raó en contra de les opinions independentistes. Una realitat que necessita de la figura del Rei com a aglutinant acceptat d'un conjunt excèntric de pobles. Els entestats defensors se'ns presenten, a més, com a intèrprets del què i del com del pregonat país. És una unitat que suposa un patriotisme interessat i excloent. I doncs, què passa quan dos patriotismes s'estableixen en oposició? Perquè el reclam al patriotisme unitari en benefici dels qui remenen les cireres, ja no fa forat. És el colonialisme que vol convèncer els tutelats de la bondat d'una metròpoli, que sols mira d'assimilar-los humanament. Quan era petit, a la paret de casa, hi havia una frase escrita, un grafitti oficial, que deia: “si eres patriota habla español”. Aquesta pretensió, en una població on tots parlàvem una llengua diferent de la de l'anunci, posa el cas en evidència. Per quins set sous una per-

sona ha de canviar de llengua –i per tant, de cultura–, de gustos, de cantarella, d'idiosincràsia, en definitiva, d'ànima? Cada cop es demostra més que tots som iguals. Al capdavall, però, sempre hi ha qui vol imposar la seva llengua als altres amb la divertida excusa, diu, que així ens entendrem! Molt bona, sí senyor! Ja fa temps que gent benintencionada van acceptar d'aprendre una llengua comuna, que unís els pobles. I es van posar a estudiar l'esperanto. Però el colonialisme que ens manté lligats, és una altra cosa, és un altre concepte. És un poble o nació que n'assimila d'altres en virtut d'una suposada gràcia o encàrrec diví. És, ben bé, de jutjat de guàrdia. I aquí ens trobem. La dèria per assimilar-nos continua i continuarà sobre la nostra ben controlada inferioritat. És un malson que solament la independència podria solucionar. Mentrestant, sembla que ens posin a prova, a veure fins on aguantarem. A l'evangeli de Sant Lluc, 21-24, es diu que “Jerusalem serà poblada pels gentils fins que es compleixin els temps de les nacions”. Si bé no totes les versions ho reflecteixen amb aquestes mateixes paraules, no deixa de ser curiós el fet que des del retorn dels israelites a Jerusalem (1948-1967), la quantitat de països que s'han independitzat és ben significativa. Els imperis o blocs s'han anat desfent, i les nacions històriques han aflorat com a bolets dins d'un universalisme més lliure. L'Espanya actual és exactament el

que queda de l'imperi castellà. I aquí tenim nacions històriques que han ensumat el seu moment. Ho aconseguiran? Els processos de canvis històrics es van covant a cavall de moviments pendulars, d'un seguit d'alternatives de signe contrari. L'independentisme, a casa nostra, ha passat successivament per moments d'exaltació i de recessió. Els moments d'exaltació són els propicis per a fer el salt. La coneguda frase “tornarem a lluitar, tornarem a patir, tornarem a vèncer”, dita al començament d'una trista etapa de recessió, indica la realitat d'aquesta dinàmica històrica. Ara bé, perquè tot això del “tornarem a lluitar” no quedi en pura simbologia esportiva, caldria que es produís un veritable canvi de consciència a la nostra societat. Als països on el nacionalisme és una vivència popular, els mitjans de comunicació audiovisuals són la corretja de transmissió viva i eficient de la pròpia cultura. Aquí, aquests mitjans, gairebé sempre s'esforcen a mostrar l'expressió frívola i desvergonyida d'una indignitat creixent, atordidora, on es qüestiona a cada pas la nostra genuïtat cultural, acceptant-ne de pla la substitució, la dissolució. Si hem de ser independents, que ho serem, que no sigui com a les altres ex-colònies espanyoles, on la cultura autòctona se la va menjar el mateix llop que ara ens volta a nosaltres, el llop de sempre... I com sempre, s'ha de dir que encara hi som a temps. O no? ■